

PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA do cyklu *Ciekawa biologia*

PAKIET I

Nr i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
Dział I – Powitanie biologii				
1. Historia i współczesność biologii	■ wymienia nazwy dziedzin biologii, ■ podaje zakres badań pięciu dziedzin biologii.	■ wskazuje ważne etapy w rozwoju biologii jako nauki.	● określa znaczenie najnowszych odkryć biologii i medycyny dla ludzkości.	● wskazuje zadania stojące przed biologią u progu XXI wieku.
2. Źródła wiedzy biologicznej	■ określa podstawowe zasady prowadzenia doświadczeń, ■ wskazuje kolejne etapy doświadczenia potwierdzającego np., że roślinom do życia niezbędne jest światło.	■ wskazuje etapy planowania doświadczeń zgodnie z ustalonymi zasadami, ■ proponuje proste doświadczenie sprawdzające podaną przez siebie hipotezę.	● podaje znaczenie podstawowych pojęć związanych z tworzeniem wiedzy biologicznej.	● omawia, na samodzielnie wybranych przykładach, etapy planowania i prowadzenia doświadczeń.
3. Obserwacje organizmów	■ nazywa obiekty, które mogą być przedmiotem obserwacji, ■ wskazuje przyrządy umożliwiające obserwację wybranych obiektów przyrodniczych.	■ określa kolejne czynności podczas obserwacji z użyciem lupy, mikroskopu, binokularu.	● przedstawia zasady przygotowywania preparatu mikroskopowego.	● wskazuje możliwości barwienia preparatów mikroskopowych.

4. Klasyfikacja organizmów	■ wymienia charakterystyczne cechy danego gatunku.	■ wyjaśnia znaczenie klasyfikacji.	● uzasadnia konieczność tworzenia naukowych nazw gatunkowych.	● prezentuje dokonania Karola Linneusza i Karola Darwina.
5. Oznaczanie organizmów	■ rozpoznaje, za pomocą kluczy i atlasów, pięć organizmów roślinnych i zwierzęcych.	■ podaje charakterystyczne cechy organizmów zaliczanych do jednego rodzaju, np. koniczyna, dąb lub pies.	● podaje zasady korzystania z atlasów i kluczy podczas oznaczania organizmów.	● określa znaczenie rozpoznawania i oznaczania organizmów.
6. Budowa komórek	■ wyjaśnia, czym jest komórka, ■ podaje przykłady komórek budujących organizmy.	■ rozpoznaje na rysunkach i schematach oraz nazywa podstawowe struktury komórkowe.	● podaje funkcje podstawowych struktur komórkowych.	● wskazuje, na samodzielnie wykonanym rysunku, podstawowe struktury komórkowe.
7. Pięć królestw organizmów	■ wymienia nazwy królestw grupujących organizmy kuli ziemskiej.	■ podaje charakterystyczne cechy organizmów zaliczanych do poszczególnych królestw.	● porównuje królestwa organizmów, ● uzasadnia przynależność danego organizmu do określonego królestwa	● uzasadnia, że podział organizmów na królestwa jest przyjętą w danej chwili umową, która ulega zmianom.

Dział II – *Funkcjonowanie organizmów*

8. Czynności życiowe organizmów	■ wymienia czynności życiowe organizmów, ■ wskazuje, że organizmy zbudowane są z komórek.	■ definiuje odżywianie się, oddychanie i wydalanie, ■ uzasadnia za pomocą trzech argumentów, że dany organizm wykazuje czynności życiowe.	● określa, na czym polega pobudliwość, ● uzasadnia za pomocą sześciu argumentów, że dany organizm wykazuje czynności życiowe.	● wykazuje, że organizmy ewoluują.
9. Sposoby odżywiania się organizmów	■ określa, czym jest odżywianie się, ■ nazywa sposób odżywiania się wybranych przez siebie organizmów.	■ wykazuje różnice między odżywianiem się samożywym i cudzożywym.	● omawia przebieg procesu fotosyntezy.	● wskazuje różnorodność odżywiania się wśród organizmów cudzożywnych.
10. Sposoby oddychania organizmów	■ określa, czym jest oddychanie, ■ nazywa sposób oddychania wybranych przez siebie organizmów.	■ wskazuje przykłady organizmów oddychających w różny sposób, ■ podaje przykłady wykorzystania energii w organizmie.	● wykazuje różnice w wymianie gazowej roślin i zwierząt.	● porównuje oddychanie tlenowe i beztlenowe.
11. Sposoby rozmnażania się organizmów	■ określa, czym jest rozmnażanie się, ■ nazywa sposób rozmnażania się wybranych przez siebie organizmów.	■ podaje przykłady rozmnażania się płciowego i bezpłciowego organizmów.	● uzasadnia, że rozmnażanie płciowe daje większą zmienność organizmów niż rozmnażanie bezpłciowe.	● uzasadnia wpływ rozmnażania płciowego na ewolucję organizmów.

Dział III – Od bakterii do glonów

12. Wirusy	■ wskazuje, że wirusy nie są zbudowane z komórek, ■ wymienia choroby człowieka wywołane przez wirusy.	■ wymienia charakterystyczne cechy wirusów.	● uzasadnia nieskuteczność leczenia chorób wirusowych antybiotykami.	● podaje charakterystykę chorób prionowych.
13. Bakterie	■ wskazuje środowiska życia bakterii.	■ określa rolę bakterii w przyrodzie i życiu człowieka.	● omawia czynności życiowe bakterii.	● uzasadnia ważną rolę bakterii jako destruentów.
14. Protisty	■ wymienia główne grupy organizmów zaliczanych do królestwa protistów, ■ rozpoznaje na ilustracjach i podaje nazwy przedstawicieli głównych grup pierwotniaków.	■ wskazuje na schemacie budowy np. pantofelka i nazywa organelle, ■ omawia funkcje wybranych organelli, ■ wymienia nazwy pierwotniaków chorobotwórczych.	● opisuje cechy budowy organizmów, na podstawie których zostały one zaliczone do poszczególnych grup królestwa pierwotniaków, ● wyjaśnia, co to są organelle.	● charakteryzuje pierwotniaki chorobotwórcze.
15. Grzyby i porosty	■ wymienia charakterystyczne cechy grzybów, ■ określa, czym jest porost.	■ wskazuje możliwość wykorzystania skali porostowej do oceny stopnia skażenia środowiska.	● omawia czynności życiowe grzybów.	● uzasadnia możliwości wykorzystania skali porostowej do określenia stopnia skażenia środowiska.

16. Rola grzybów w przyrodzie	■ wymienia organizmy zaliczane do destruentów, ■ podaje, przy użyciu atlasów i kluczy, przykłady grzybów jadalnych, trujących i niejadalnych.	■ podaje sposoby odżywiania się grzybów, ■ wskazuje rolę destruentów w przyrodzie.	● omawia rolę grzybów w rozkładzie materii organicznej, ● charakteryzuje grzyby jako pasożyty.	● nazywa różne formy współżycia grzybów z innymi organizmami i podaje stosowne przykłady.
17. Glony	■ wymienia nazwy królestw, do których są zaliczane glony, ■ podaje znaczenie glonów w przyrodzie i życiu człowieka.	■ wskazuje różnice między glonem jednokomórkowym, kolonijnym i wielokomórkowym, podaje odpowiednie przykłady organizmów.	● omawia czynności życiowe glonów.	● uzasadnia przynależność glonów do różnych królestw.
Dział IV – Świat roślin				
18. Najstarsze rośliny lądowe	■ podaje przykłady roślin zarodnikowych, ■ określa znaczenie roślin zarodnikowych w przyrodzie.	■ wykazuje zależność rozmnażania płciowego roślin zarodnikowych od obecności wody.	● opisuje charakterystyczne cechy roślin zarodnikowych.	● przedstawia rozmnażanie się roślin zarodnikowych, ● wskazuje cechy różniące mszaki, paprocie, skrzypy i widłaki.

19. Rośliny nagozalążkowe	■ rozpoznaje pospolite rośliny nagozalążkowe za pomocą atlasów i kluczy, ■ wskazuje na mapie świata rozmieszczenie roślin nagonasiennych, ■ opisuje rolę roślin nagonasiennych w gospodarce człowieka.	■ wyjaśnia pojęcia: <i>zalążek, ziarno pyłku, łagiewka pyłkowa, zarodek, nasiona, rośliny nasienne,</i> ■ wskazuje przystosowania kwiatów nagozalążkowych do wiatropylności i nasion do wiatrosiewności.	● przedstawia sposób rozmnażania się roślin nagozalążkowych , ● wskazuje na korzyści płynące z uniezależnienia rozmnażania płciowego roślin nagozalążkowych od obecności wody w środowisku.	● opisuje powody rozmieszczenia roślin nagozalążkowych na kuli ziemskiej w strefach o surowym klimacie.
20. Rośliny okrytozalążkowe. Cykl życiowy	■ wskazuje części kwiatu rośliny okrytozalążkowe, ■ rozpoznaje i nazywa pospolite rośliny okrytozalążkowe przy użyciu atlasów i kluczy, ■ wskazuje na podstawowe różnice w budowie kwiatów owado- i wiatropylnych.	■ określa rolę kwiatu w rozmnażaniu roślin okrytozalążkowych, ■ wyjaśnia pojęcia i opisuje ich znaczenie: <i>stupek, zalążnia, zalążek, woreczek pyłkowy, ziarno pyłku, łagiewka pyłkowa, zarodek, nasienie, owocnia, owoc.</i>	● opisuje budowę kwiatu i wskazuje rolę poszczególnych części w zapyleniu, ● wskazuje etapy powstawania owoców po zapłodnieniu.	● przedstawia i objaśnia schemat rozmnażania się roślin okrytozalążkowych.
21. Rośliny okrytozalążkowe. Owoce i nasiona	■ wskazuje różnice między owocami przenoszonymi przez zwierzęta i przez wiatr, ■ wylicza czynniki warunkujące kiełkowanie.	■ uzasadnia związki budowy owoców ze skutecznym rozsiewaniem.	● opisuje proces kiełkowania nasienia wskazując na rolę jego części w tym procesie, ● określa rolę bezpłciowego rozmnażania się roślin okrytozalążkowych w gospodarce człowieka.	● wskazuje związek między budową kwiatu/kwiatostanu a budową owocu/owocostanu.

22. Rośliny okrytozalążkowe. Różnorodność i znaczenie	■ opisuje główne podobieństwa i różnice między roślinami zarodnikowymi a nasiennymi.	■ wskazuje podobieństwa i różnice między roślinami nago- i okrytonasiennymi,	● wskazuje cechy, które pozwoliły roślinom okrytozalążkowym zdominować współczesną florę świata.	● określa i objaśnia kierunki rozwoju roślin okrytozalążkowych.
23. Budowa wewnętrzna roślin a roślin	■ wymienia rodzaje tkanek roślinnych, ■ rozpoznaje na ilustracjach tkanki roślinne.	■ podaje podstawowe funkcje poszczególnych tkanek roślinnych.	● wskazuje rodzaje tkanek na schemacie organów rośliny.	● wykazuje związek budowy tkanki z pełnioną funkcją.
24. Organy roślin – związek ich budowy i funkcji. Liść	■ wymienia funkcje liści.	■ na podstawie samodzielnie wykonanego rysunku nazywa części liścia.	● omawia budowę tkankową liścia, ● wskazuje na związek zewnętrznej i wewnętrznej budowy liścia z przystosowaniem do fotosyntezy.	● wyjaśnia zależność między parowaniem a pobieraniem wody przez roślinę, ● opisuje różne przekształcenia liści i pełnione przez nie funkcje.
25. Organy roślin – związek ich budowy i funkcji. Korzeń	■ opisuje podstawowe funkcje łodygi i korzenia, ■ rozpoznaje u okazów naturalnych lub na rycinach rodzaje systemów korzeniowych.	■ wskazuje dodatkowe funkcje pełnione przez korzeń.	● wykazuje na związek budowy korzeni z pełnioną funkcją, uwzględniając ich przekształcenia.	● opisuje rolę mikoryzy i związków korzeni z bakteriami azotowymi dla życia roślin, u których występują te formy współżycia.

26. Organy roślin – związek ich budowy i funkcji. Łodyga	■ opisuje budowę zewnętrzną pędu, ■ określa podstawowe funkcje łodygi, ■ rozpoznaje u okazów naturalnych lub na rycinach rodzaje łodyg.	■ podaje przykłady dodatkowych funkcji spełnianych przez łodygę.	● opisuje budowę wewnętrzną łodygi, ● wskazuje, na podstawie dobranych przykładów, na związek budowy łodygi z pełnioną funkcją, ● podaje przykłady łodyg przekształconych.	● opisuje związek budowy wewnętrznej i zewnętrznej pędu i korzenia w krążeniu substancji odżywczych, soli mineralnych i wody w roślinie.

PAKIET II

Nr i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
Dział I – Świat zwierząt				
1. Gąbki i parzydełkowce	■ określa środowisko życia gąbek i parzydełkowców, ■ rozpoznaje na ilustracjach organizmy zaliczane do gąbek i parzydełkowców.	■ omawia wybrane czynności życiowe parzydełkowców i gąbek.	● omawia cechy łączące i różniące parzydełkowce, ● wyjaśnia, dlaczego gąbki są zaliczane do filtratorów.	● podaje przykłady zwierząt o symetrii promienistej i uzasadnia swój wybór, ● wyjaśnia, dlaczego parzydełkowce to zwierzęta o promienistej symetrii ciała.
2. Płazińce i nicieni	■ określa środowisko życia płazińców i nicieni, ■ rozpoznaje na ilustracjach organizmy zaliczane do płazińców i nicieni.	■ wskazuje cechy umożliwiające tasiemcowi i glistce ludzkiej pasożytnictwo, ■ podaje sposoby unikania zakażeń glistą ludzką i tasiemcem.	● porównuje wybrane czynności życiowe płazińców i nicieni.	● podaje przykłady zwierząt o symetrii dwubocznej, uzasadnia swój wybór.
3. Pierścienice	■ rozpoznaje na ilustracjach organizmy zaliczane do pierścienic oraz wskazuje środowisko ich życia.	■ podaje przystosowania dżdżownicy do życia w glebie, ■ podaje charakterystyczne cechy pierścienic.	● wykazuje zależność między budową a środowiskiem życia dżdżownicy.	● uzasadnia pożyteczną rolę dżdżownic w przyrodzie.

4. Mięczaki	■ rozpoznaje na ilustracjach organizmy zaliczane do mięczaków oraz wskazuje środowisko ich życia.	■ podaje charakterystyczne cechy mięczaków.	● wykazuje przystosowania w budowie mięczaków do trybu życia.	● opisuje cechy charakterystyczne mięczaków.
5. Skorupiaki i pajęczaki	■ rozpoznaje na ilustracjach organizmy zaliczane do skorupiaków i pajęczaków, ■ podaje podstawową charakterystykę skorupiaków i pajęczaków.	■ omawia budowę zewnętrzną skorupiaków i pajęczaków, na wybranym przykładzie.	● wskazuje przystosowania w budowie skorupiaków i pajęczaków do trybu życia.	● charakteryzuje wybrane czynności życiowe skorupiaków i pajęczaków.
6. Owady	■ rozpoznaje na ilustracjach organizmy zaliczane do owadów, ■ podaje podstawową charakterystykę owadów.	■ omawia, na wybranym przykładzie, budowę zewnętrzną owadów.	● wskazuje przystosowania w budowie owadów do trybu życia, ● wskazuje różnice w rozwoju owadów.	● charakteryzuje wybrane czynności życiowe owadów.
7. Ryby	■ wskazuje cechy ryby przystosowujące ją do życia w wodzie, ■ rozpoznaje pospolite gatunki ryb wód słodkich i słonych.	■ podaje przykłady ryb opiekujących się potomstwem, ryb wędrujących na tarliska.	● omawia budowę ryby i jej związek z trybem życia.	● charakteryzuje wybrane czynności życiowe ryby.
8. Płazy	■ rozpoznaje na rysunkach i zdjęciach pospolite płazy, ■ wymienia chronione gatunki płazów.	■ wskazuje przystosowania żaby do życia w wodzie i na lądzie, ■ omawia cykl rozwojowy żaby.	● wykazuje zależność płazów od środowiska wodnego na przykładzie rozmnażania się.	● uzasadnia, dlaczego żaba jest zwierzęciem wodno-lądowym.

9. Gady	■ rozpoznaje na rysunkach i zdjęciach pospolite gady, ■ wymienia chronione gatunki gadów.	■ omawia przystosowania gadów do życia na lądzie.	● omawia czynności życiowe gadów.	● wykazuje różnice w sposobie rozmnażania się i rozwoju płazów oraz gadów.
10. Ptaki	■ wskazuje przystosowania ptaków w budowie zewnętrznej do trybu życia, ■ rozpoznaje na ilustracjach, za pomocą kluczy, pospolite gatunki ptaków.	■ podaje różnice między gniazdownikiem a zagniazdownikiem.	● omawia wybrane czynności życiowe ptaków.	● wykazuje, na wybranych przez siebie przykładach, różnorodność i jedność ptaków w obrębie gromady.
11. Ssaki	■ wskazuje przystosowania ssaka w budowie zewnętrznej do trybu życia. ■ wyjaśnia, co to jest stałocieplność.	■ wskazuje miejsca występowania na kuli ziemskiej ssaków.	● omawia wybrane czynności ssaków.	● wykazuje, na wybranych przez siebie przykładach, różnorodność i jedność ssaków w obrębie gromady.
DZIAŁ II – <i>Funkcjonowanie organizmu człowieka</i>				
12. Organizm człowieka jako układ układów	■ określa rolę poszczególnych układów budujących organizm człowieka.	■ wskazuje na hierarchiczną strukturę organizmu – komórka, tkanka, narząd, układ narządów.	● wskazuje na modelu lub planszy układy człowieka.	● wymienia narządy budujące poszczególne układy organizmu człowieka.

13. Tkanki organizmu człowieka – nabłonkowa i łączna	■ podaje podstawowe zadania tkanki nabłonkowej i łącznej.	■ rozpoznaje na rysunkach i nazywa tkanki budujące organizm człowieka.	● rozpoznaje na preparatach mikroskopowych rodzaje tkanek budujących organizm człowieka.	● uzasadnia związek budowy tkanki z pełnioną funkcją.
14. Tkanki organizmu człowieka – mięśniowa i nerwowa	■ podaje podstawowe zadania tkanki mięśniowej i nerwowej	■ rozpoznaje na rysunkach i nazywa tkanki budujące organizm człowieka.	● rozpoznaje na preparatach mikroskopowych rodzaje tkanek budujących organizm człowieka.	● uzasadnia związek budowy tkanki z pełnioną funkcją.
15. Skóra	■ podaje podstawowe funkcje skóry, ■ wskazuje na planszy budowę skóry człowieka.	■ określa rolę gruczołów znajdujących się w skórze.	● omawia budowę skóry.	● uzasadnia związek budowy skóry z pełnioną funkcją.
16. Kości i stawy	■ rozpoznaje na planszy i nazywa tkanki budujące układ kostny człowieka, ■ przedstawia budowę fizyczną kości na podstawie własnego rysunku, ■ wskazuje na modelu szkieletu człowieka rodzaje połączeń kości.	■ przedstawia funkcje kości, ■ omawia budowę i funkcjonowanie stawu.	● podaje charakterystyczne cechy tkanek budujących układ kostny człowieka, ● planuje doświadczenie wykrywające składniki chemiczne kości.	● wyjaśnia związek budowy fizycznej i chemicznej kości z pełnioną funkcją, ● charakteryzuje poszczególne rodzaje połączeń i wskazuje ich lokalizację na modelu szkieletu człowieka.

17. Szkielet	■ wymienia funkcje szkieletu, ■ wskazuje mózgowiczaszkę i trzewioczaszkę na planszy lub na modelu, ■ określa rolę czaszki, kręgosłupa i klatki piersiowej.	■ nazywa elementy składowe szkieletu człowieka, ■ podaje przykłady kości parzystych i nieparzystych tworzących szkielet człowieka.	● wskazuje i nazywa na planszy lub na modelu elementy szkieletu osiowego, obręczy i kończyn.	● charakteryzuje budowę czaszki, kręgosłupa i klatki piersiowej jako przystosowanie do pełnionych funkcji, ● porównuje budowę kończyny górnej i dolnej.
18. Mięśnie	■ określa rolę układu mięśniowego w organizmie.	■ wymienia rodzaje tkanki mięśniowej występujące w organizmie człowieka.	● wskazuje główne mięśnie organizmu człowieka, ● wyjaśnia, na czym polega przeciwstawne działanie mięśni.	● uzasadnia, że budowa mięśni jest przystosowaniem do pełnionej funkcji.
19. Układ pokarmowy	■ wymienia nazwy grup związków chemicznych pobieranych przez człowieka ze środowiska zewnętrznego, ■ określa rolę układu pokarmowego.	■ omawia składniki pokarmowe i nazywa produkty powstające w wyniku ich trawienia.	● określa rolę poszczególnych gruczołów trawiennych, ● omawia różne funkcje wątroby.	● uzasadnia, że wątroba jest głównym laboratorium chemicznym organizmu.
20. Trawienie pokarmów	■ wymienia nazwy odcinków przewodu pokarmowego i wskazuje je na planszy, ■ wyjaśnia, dlaczego po kuracji antybiotykowej należy odnowić w przewodzie pokarmowym florę bakteryjną.	■ wymienia odcinki przewodu pokarmowego i podaje ich funkcje w trawieniu pokarmów, ■ nazywa rodzaje zębów człowieka.	● omawia przystosowanie budowy jelita cienkiego do wchłaniania pokarmu.	● wykazuje związek budowy poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego z pełnioną funkcją.

21. Układ oddechowy	■ określa funkcje układu oddechowego, ■ wskazuje na planszy poszczególne części układu oddechowego.	■ podaje rolę poszczególnych odcinków układu oddechowego.	● planuje doświadczenie wykazujące, że skład powietrza wdychanego i wydychanego jest różny, ● omawia funkcje krtani.	● wykazuje związek budowy narządów układu oddechowego z pełnionymi funkcjami, ● wyjaśnia mechanizm wdechu i wydechu.
22. Układ wydalniczy	■ wskazuje drogi, którymi są wydalane z organizmu szkodliwe produkty przemiany materii, ■ określa rolę układu wydalniczego człowieka.	■ podaje rolę poszczególnych odcinków układu wydalniczego.	● wykazuje znaczenie dializy w ratowaniu życia.	● wykazuje związek budowy narządów układu wydalniczego człowieka z pełnioną funkcją, ● omawia proces filtracji krwi.
Dział III – Integracja działania organizmu				
23. Krew i limfa	■ określa podstawowe zadania krwi, ■ wymienia składniki krwi.	■ podaje funkcje poszczególnych składników krwi, ■ podaje skład limfy, ■ uzasadnia, dlaczego czad jest nazywany „cichym zabójcą”.	● określa rolę limfy w organizmie człowieka.	● rozpoznaje na preparatach mikroskopowych składniki morfotyczne krwi, ● omawia proces krzepnięcia krwi.
24. Krew i równowaga wewnętrzna organizmu	■ analizuje wynik badania morfologicznego krwi zgodnie z podaną normą, ■ przedstawia społeczne znaczenie krwiodawstwa.	■ podaje liczbę poszczególnych krwinek charakterystyczną dla zdrowego człowieka.	● wyjaśnia, od czego zależą grupy krwi, ● określa znaczenie czynnika Rh i grup krwi podczas transfuzji.	● uzasadnia, dlaczego krążenie krwi i limfy utrzymuje równowagę wewnętrzną organizmu.

25. Serce	■ wskazuje na planszy serce i określa jego położenie, ■ przedstawia sposoby pomiaru tętna i ciśnienia krwi.	■ podaje właściwości tkanki mięśniowej budującej serce, ■ omawia budowę serca.	● omawia etapy pracy serca. ● wskazuje, na podstawie zaproponowanego doświadczenia, wpływ wysiłku fizycznego na tętno i ciśnienie krwi.	● interpretuje wyniki pomiaru tętna i ciśnienia krwi.
26. Układ krążenia	■ wyjaśnia pojęcie <i>układ krążenia</i>, ■ opisuje podstawowe funkcje układu krwionośnego i limfatycznego, ■ wymienia rodzaje naczyń krwionośnych, ■ porównuje budowę żyły i tętnicy.	■ wskazuje na planszy tętnice i żyły oraz określa kierunek przepływu w nich krwi, ■ przedstawia na planszy krążenie krwi w obiegu płucnym i obwodowym (ustrojowym), ■ opisuje funkcje obiegu płucnego i obwodowego.	● porównuje funkcje układu krwionośnego i limfatycznego, ● opisuje budowę i funkcje naczyń krwionośnych, ● podaje zasady krążenia krwi w obiegu płucnym i obwodowym (ustrojowym).	● wykazuje różnice w budowie układu krwionośnego i limfatycznego, ● wyjaśnia znaczenie układu wrotnego wątroby.
27. Układ odpornościowy	■ podaje podstawowe zadania układu odpornościowego, ■ wymienia rodzaje leukocytów, ■ wyjaśnia co to jest antygen i przeciwciało.	■ przedstawia elementy składowe układu odpornościowego, ■ wymienia etapy reakcji obronnej organizmu.	● opisuje funkcje elementów układu odpornościowego (<i>narządy</i>: śledziona, grasica, węzły chłonne; <i>komórki</i>: makrofagi, limfocyty T, limfocyty B; <i>cząsteczki</i>: przeciwciała).	● omawia typowy przebieg reakcji odpornościowej, ● charakteryzuje sposoby walki układu odpornościowego z wirusami, bakteriami i pasożytami wielokomórkowymi.

28. Rodzaje odporności	■ wyjaśnia różnice między szczepionką a surowicą.	■ podaje sposoby uzyskania odporności czynnej i biernej w sposób naturalny i sztuczny.	● wyjaśnia różnicę między odpornością swoistą a nieswoistą oraz czynną i bierną.	● podaje przykłady szczepień obowiązkowych i zalecanych.
29. Wykorzystanie wiedzy o odporności	● wyjaśnia, na czym polegają alergie i odczulanie organizmu.	● omawia konflikt Rh.	● określa zakres badań immunologii.	● podaje przykłady wykorzystania wiedzy immunologicznej w praktyce.
30. Hormony	■ wyjaśnia, czym jest hormon, ■ wskazuje na planszy położenie gruczołów wydzielania wewnętrznego.	■ omawia znaczenie wybranego gruczołu dokrewnego.	● omawia funkcje wskazanych gruczołów dokrewnych.	● wyjaśnia skutki niedoczynności i nadczynności wybranych gruczołów dokrewnych.
31. Budowa i funkcje układu nerwowego	■ opisuje ogólną budowę układu nerwowego, dzieląc go na ośrodkowy i obwodowy.	■ wyjaśnia rolę somatycznego układu nerwowego, ■ wskazuje przystosowanie budowy komórki nerwowej do pełnionej funkcji.	● wyjaśnia, dlaczego impuls nerwowy przebiega w neuronach tylko w jedną stronę.	● wykazuje znaczenie obwodowego układu nerwowego dla komunikowania się organizmu ze środowiskiem zewnętrznym.

32. Autonomiczny układ nerwowy	■ wyjaśnia pojęcie <i>autonomiczny układ nerwowy</i>, ■ podaje przykłady antagonistycznego działania układu współczulnego i przywspółczulnego.	■ określa rolę układu autonomicznego w organizmie	● porównuje rolę współczulnego i przywspółczulnego układu nerwowego.	● wykazuje różnice w działaniu układu współczulnego i przywspółczulnego ● podaje korzyści, jakie uzyskuje organizm dzięki autonomii układu wegetatywnego.
33. Mózg i rdzeń kręgowy	■ określa położenie mózgowia i rdzenia kręgowego w organizmie człowieka, ■ podaje przykłady odruchów bezwarunkowych i warunkowych oraz ich znaczenie dla organizmu.	■ wskazuje na schemacie lub modelu części mózgowia ■ opisuje funkcje ośrodkowego układu nerwowego, ■ przedstawia rolę odruchów warunkowych w uczeniu się.	● wymienia elementy chroniące mózg i rdzeń kręgowy, ● opisuje mechanizm działania odruchu na podstawie schematu prostego łuku odruchowego.	● wskazuje umiejscowienie w korze mózgowej ośrodków czuciowych i ruchowych ● wyjaśnia, dlaczego rdzeniowy łuk odruchowy jest podłożem najprostszyc reakcji układu nerwowego.
34. Wzrok	■ określa funkcje oka jako narządu zmysłu, ■ wyjaśnia termin <i>akomodacja oka</i>.	■ wskazuje na modelu lub planszy części oka, ■ podaje podstawowe funkcje wskazanych elementów oka.	● omawia budowę oka, korzystając z planszy lub modelu, ● podaje najczęstsze przyczyny powstawania wad wzroku (krótkowzroczność, dalekowzroczność, astygmatyzm).	● wyjaśnia powstawanie obrazu na siatkówce, ● przedstawia najczęściej występujące wady wzroku i możliwości ich korygowania za pomocą soczewek.

35. Słuch, węch i smak	■ wymienia narządy zmysłów, ■ wskazuje lokalizację narządów zmysłów, ■ przedstawia rolę zmysłu równowagi, zmysłu smaku i zmysłu węchu.	■ uzasadnia znaczenie ostrzegawczej roli zmysłów, ■ wskazuje na modelu lub planszy części składowe ucha.	● wskazuje lokalizację odpowiednich narządów i receptorów poznanych zmysłów, ● określa rolę ucha wewnętrznego jako narządu równowagi, ● wyjaśnia rolę narządów zmysłu w odbieraniu bodźców z otoczenia.	● opisuje przebieg fali akustycznej w uchu i powstawanie wrażeń słuchowych.
36. Rozmnażanie się	■ określa rolę układu rozrodczego kobiety i mężczyzny.	■ wskazuje na planszy rozmieszczenie narządów rozrodczych kobiety i mężczyzny.	● określa rolę poszczególnych elementów układów rozrodczych.	● omawia cykl miesięczny kobiety.
37. Rozwój zarodka i płodu	■ wskazuje miejsca powstawania gamet męskich i żeńskich.	■ omawia drogę, jaką przebywają plemniki do komórki jajowej, ■ omawia budowę gamet męskich i żeńskich.	● wyjaśnia proces zapłodnienia i powstawania zygoty w drogach rodnych kobiety.	● podaje charakterystyczne etapy rozwoju zarodka i płodu.
38. Etapy życia człowieka	■ wymienia etapy rozwojowe człowieka po urodzeniu.	■ wykazuje potrzeby człowieka na każdym etapie rozwoju.	● podaje charakterystykę etapów rozwojowych człowieka.	● wyjaśnia, na czym polega osiągnięcie przez człowieka pełnej dojrzałości (fizycznej, psychicznej i społecznej).

Dział IV – Zasady dbałości o własny organizm

39. Zdrowie i choroba	■ wyjaśnia, czym jest zdrowie, czym jest choroba, ■ wymienia najważniejsze rodzaje chorób występujących w Polsce.	■ podaje główne przyczyny zgonów w Polsce, ■ wyjaśnia, na czym polega zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne.	● podaje ogólną charakterystykę chorób zakaźnych, pasożytniczych, układu krążenia, psychicznych, genetycznych.	● interpretuje zdrowie jako zachowanie homeostazy, a chorobę jako jej zaburzenie.
40. Choroby nowotworowe	■ wymienia czynniki sprzyjające rozwojowi chorób nowotworowych, ■ proponuje działania mające na celu minimalizację prawdopodobieństwa wystąpienia choroby nowotworowej.	■ podaje przykłady badań profilaktycznych pozwalających na wczesne wykrycie nowotworu.	● określa przyczyny powstawania chorób nowotworowych.	● omawia sposoby leczenia chorób nowotworowych.
41. Choroby zakaźne	■ wskazuje drogi wnikania czynników chorobotwórczych do organizmu, ■ podaje sposoby zapobiegania chorobom zakaźnym.	■ wskazuje podstawowe zasady obowiązujące podczas kontaktu z osobą chorą na chorobę zakaźną.	● omawia choroby zakaźne pod kątem czynników wywołujących chorobę.	● wyjaśnia, w czym przejawia się chorobotwórczość wirusów i bakterii.
42. Wybrane choroby zakaźne człowieka	■ wskazuje metody zapobiegania zakażeniom HBV, HCV i HIV.	■ rozróżnia żółtaczkę pokarmową i wszczepienną.	● omawia sposób działania wirusa HIV.	● uzasadnia, dlaczego AIDS można nazwać „dumą XXI wieku”.

43. Choroby pasożytnicze	■ wymienia choroby pasożytnicze i wskazuje możliwości zapobiegania im.	■ podaje podstawowe zasady pozwalające uniknąć chorób pasożytniczych.	● określa, na czym polega chorobotwórczość pasożytów.	● wykazuje, że choroby inwazyjne mają ogólnoświatowe znaczenie.
44. Badania okresowe i lekarstwa	■ wymienia rodzaje badań najczęściej zalecanych przez lekarza pierwszego kontaktu, ■ wyjaśnia, dlaczego nie należy bez wyraźnej potrzeby przyjmować leków ogólnodostępnych, ■ wyjaśnia, dlaczego antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniem lekarza.	■ wyjaśnia, dlaczego systematyczna kontrola lekarska pozwala na wczesne wykrycie stanów chorobowych organizmu, ■ analizuje informacje dołączone do leków.	● wyjaśnia, dlaczego dawka, godzina i długość kuracji antybiotykowej musi być zgodna z zaleceniem lekarza.	● uzasadnia konieczność okresowego wykonywania podstawowych badań kontrolnych (badania stomatologiczne, podstawowe badania krwi i moczu, pomiar ciśnienia krwi i pulsu).
45. Składniki pokarmów	■ określa znaczenie odżywiania się, ■ wymienia podstawowe grupy składników odżywczych zawarte w pokarmach, ■ wskazuje pokarmy będące źródłem poszczególnych składników odżywczych.	■ korzysta z tabel i wykresów jako źródła informacji, ■ podaje funkcje poszczególnych składników odżywczych w pokarmach.	● omawia znaczenie poszczególnych składników odżywczych dla organizmu.	● omawia rolę wody w organizmie człowieka.

46. Efekty niedoboru składników odżywczych	■ wymienia skutki niewłaściwego odżywiania się, ■ uzasadnia konieczność systematycznego spożywania owoców i warzyw, ■ wymienia produkty pokarmowe bogate w poszczególne witaminy i składniki mineralne.	■ wyjaśnia rolę witamin w prawidłowym funkcjonowaniu organizmu, ■ wyjaśnia, dlaczego brak składników mineralnych jest bardzo niebezpieczny dla organizmu.	● prezentuje znaczenie dla organizmu wybranych witamin (A, C, B₆, B₁₂, kwasu foliowego, D), uwzględniając skutki ich niedoboru, ● przedstawia rolę i skutki niedoboru składników mineralnych (Mg, Fe, Ca).	● wyjaśnia pojęcia: <i>aminokwasy egzogenne</i> i <i>endogenne</i>, podaje ich rolę w organizmie.
47. Racjonalne odżywianie się	■ wskazuje pokarmy niekorzystnie wpływające na organizm, ■ opisuje warunki, jakie powinny być spełnione podczas przygotowywania i spożywania posiłków, ■ opisuje korzyści z prawidłowego odżywiania się, ■ analizuje konsekwencje zdrowotne niewłaściwego odżywiania się.	■ podaje przykłady jadłospisu dla osób w różnym wieku, wykonujących różne zawody, ■ oblicza indeks masy ciała.	● podaje, korzystając z tabel, wartości odżywcze różnych artykułów spożywczych. ● wyjaśnia, dlaczego należy stosować dietę zbilansowaną i dostosowaną do potrzeb organizmu (wiek, stan zdrowia, tryb życia i aktywność fizyczna oraz pora roku).	● uzasadnia, od czego zależy ilość spożywanych produktów żywnościowych, ● wyjaśnia, jakie informacje podane na opakowaniach produktów spożywczych są oznaczone skrótem GDA.

48. Zdrowy styl życia	■ wymienia substancje wydalane i wydzielane przez skórę, ■ podaje podstawowe zasady pielęgnacji skóry, włosów, zębów i paznokci, ■ opisuje stan zdrowej skóry oraz rozpoznaje niepokojące zmiany na skórze wymagające konsultacji lekarskiej.	■ wskazuje znaczenie czystości odzieży, obuwia, bielizny i otoczenia dla utrzymania zdrowia, ■ wymienia czynniki składające się na styl życia, ■ uzasadnia twierdzenie, że zdrowie w dużej mierze zależy od nas samych.	● podaje przykłady ubioru dostosowanego do pory roku, rodzaju wykonywanej pracy, ● omawia znaczenie ruchu na świeżym powietrzu, odpowiedniego odżywiania się, właściwego spędzania wolnego czasu, unikania używek dla zachowania zdrowia.	● uzasadnia twierdzenie, że przestrzeganie higieny osobistej świadczy o kulturze człowieka.
49. Higiena narządów zmysłów	■ podaje nazwy narządów zmysłów i określa rodzaj odbieranych przez nie bodźców, ■ przedstawia podstawowe zasady dbałości o wzrok i słuch.	■ wyjaśnia, dlaczego długotrwałe przebywanie w hałasie uszkadza słuch, ■ podaje znaczenie smaku i powonienia, jako zmysłów o znaczeniu ostrzegawczym.	● nazywa narządy zmysłów i wskazuje lokalizację ich receptorów, ● określa czynniki niekorzystnie wpływające na wzrok i słuch.	● wyjaśnia, dlaczego sprawne funkcjonowanie smaku i powonienia zależy od kondycji błony śluzowej, ● wyjaśnia, jakie znaczenie ma szybka adaptacja receptorów węchowych.
50. Stres i co dalej	■ wymienia czynniki wywołujące stres, ■ podaje przykłady pozytywnego i negatywnego działania stresu na organizm, ■ przedstawia sposoby radzenia sobie ze stresem.	■ uzasadnia, dlaczego odpowiednia ilość snu podnosi odporność organizmu na stres.	● wyjaśnia, co to jest stresor, ● porównuje objawy eustresu i dystresu.	● opisuje drogę nerwową i hormonalną, którymi przebiega informacja o zagrożeniu organizmu do narządów i tkanek.

51. Alkohol i nikotyna	■ wskazuje sposoby odmawiania picia alkoholu i palenia tytoniu, ■ wyjaśnia pojęcie <i>uzależnienie</i>.	■ wskazuje drogi prowadzące do nałogu.	● omawia skutki działania alkoholu i nikotyny na organizm człowieka.	● uzasadnia konieczność zachowania postawy antyalkoholowej i antynikotynowej.
52. Narkotyki	■ wskazuje zagrożenia dla zdrowia i życia wynikające z zażywania narkotyków, ■ wskazuje możliwości zachowań asertywnych wobec presji otoczenia.	■ proponuje sposoby rozładowania przygnębienia i apatii bez sięgania po narkotyki.	● wymienia substancje szkodliwe zawarte w narkotykach.	● ukazuje istotę i sposoby powstawania uzależnienia.

PAKIET III

Nr i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:	
	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra
Dział I – Coraz bliżej istoty życia				
1. Budowa chemiczna organizmów	■ wskazuje podstawowe funkcje, jakie spełniają w organizmie człowieka białka, tłuszcze i cukry.	■ wskazuje, na podstawie analizy tabeli, skład chemiczny biosfery, atmosfery, litosfery i hydrosfery.	● omawia skład chemiczny biosfery, atmosfery, litosfery i hydrosfery.	● uzasadnia jedność chemiczną świata organizmów.
2. Cukry i tłuszcze	■ podaje przykłady pokarmów bogatych w cukry i tłuszcze, ■ wymienia cukry proste, dwucukry i wielocukry.	■ określa rolę cukrów i tłuszczów w organizmie człowieka.	● zapisuje wzory chemiczne cukrów prostych, dwucukrów i wielocukrów, ● wymienia grupy lipidów i określa ich rolę.	● porównuje budowę chemiczną cukrów i tłuszczów.
3. Białka	■ wskazuje, z czego są zbudowane białka.	■ wykazuje różnorodność białek, ■ omawia enzymatyczną rolę białek.	● wskazuje inne funkcje spełniane przez białka.	● wyjaśnia biologiczne podłoże różnorodności białek.
4. Błony biologiczne	■ wskazuje na schemacie komórki błony biologiczne, ■ podaje podstawową budowę błony biologicznej.	■ wymienia funkcje błony komórkowej (plazmalemmy), ■ określa znaczenie błony biologicznej.	● wykazuje różnorodność błon biologicznych w komórce.	● ukazuje zależność budowy błony biologicznej od pełnionej funkcji.

5. Budowa komórki zwierzęcej	■ omawia budowę komórki roślinnej i zwierzęcej, ■ wyjaśnia znaczenie jądra komórkowego.	■ wskazuje, że chromosomy znajdują się w jądrze komórkowym.	● wyjaśnia, co to jest chromatyna i chromosomy.	● omawia rolę chromatyny i chromosomów w komórce oraz w życiu osobnika.
6. Budowa komórki roślinnej	■ omawia budowę komórki roślinnej, ■ wyjaśnia znaczenie ściany komórkowej, chloroplastów i wakuol.	■ porównuje budowę komórki roślinnej i zwierzęcej.	● omawia znaczenie chromoplastów i leukoplastów.	● wykazuje zróżnicowanie budowy komórek roślinnych, w zależności od położenia w roślinie.
7. Informacja genetyczna i jej odczytywanie	■ wskazuje DNA jako źródło informacji genetycznej, ■ wymienia etapy syntezy białka.	■ wymienia rodzaje RNA i podaje ich znaczenie w komórce.	● wyjaśnia, co to jest kod genetyczny.	● wyjaśnia, dlaczego geny informują o budowie białek, zwłaszcza enzymatycznych, ● omawia przebieg syntezy białka w komórce.
8. Replikacja DNA i mitoza	■ wskazuje rolę mitotycznego podziału komórki w rozwoju organizmu.	■ określa, co to jest replikacja DNA i dlaczego zachodzi przed podziałem komórki.	● wyjaśnia zasady replikacji DNA.	● omawia przebieg mitozy.
9. Mejoza	■ wskazuje różnice między mejozą a mitozą.	■ wykazuje konieczność redukcji ilości materiału genetycznego w macierzystych komórkach gamet i zarodników.	● określa znaczenie rekombinacji genetycznej w powstawaniu nowych osobników.	● omawia ogólny przebieg mejozy.

10. Genetyka klasyczna	■ wskazuje przykłady, z najbliższego otoczenia, dziedziczenia cech.	■ wyjaśnia podstawowe pojęcia genetyczne: <i>allel recesywny</i> i <i>allel dominujący</i>, <i>heterozygota</i>, <i>homozygota</i>, <i>genotyp</i>, <i>fenotyp</i>.	● udowadnia pierwsze prawo Mendla.	● wykazuje znaczenie prac Grzegorza Mendla dla rozwoju genetyki.
11. Krzyżówki genetyczne	■ podaje przykłady prostych krzyżówek jednogenowych z dominowaniem zupełnym.	■ analizuje krzyżówki jednogenowe z dominowaniem zupełnym.	● zapisuje krzyżówki jednogenowe z dominowaniem zupełnym.	● analizuje i zapisuje krzyżówki jednogenowe z dominowaniem niezupełnym.
12. Dziedziczenie grup krwi	■ wskazuje, jak dziedziczą się grupy krwi układu AB0 u człowieka.	■ wskazuje, jak dziedziczą się grupy krwi układu Rh u człowieka.	● zapisuje krzyżówki genetyczne dotyczące grup krwi.	● wskazuje, jakie genotypy rodziców dają możliwość wystąpienia konfliktu Rh.
13. Genetyka człowieka	■ określa kariotyp człowieka, ■ wyjaśnia, co to jest genom człowieka.	■ podaje zasadę dziedziczenia płci u człowieka.	● rozpoznaje na schematach chromosomy płci człowieka, ● podaje przykłady różnego dziedziczenia cech u człowieka.	● wyjaśnia znaczenie poznania genomu człowieka.
14. Mutacje. Choroby genetyczne	■ podaje różnice między chorobami dziedzicznymi a wadami wrodzonymi.	■ wskazuje przykłady chorób dziedzicznych wywołanych mutacjami genowymi i chromosomowymi.	● omawia choroby sprzężone z płcią, ● wskazuje możliwości diagnostyki chorób dziedzicznych.	● wyjaśnia, na czym polega terapia genowa.

Dział II – Ekologia i ewolucjonizm

15. Ekologia	■ wyjaśnia, czym zajmuje się ekologia i co oznacza termin <i>ekologiczny</i>.	■ wskazuje praktyczne wykorzystanie osiągnięć ekologii.	● wskazuje zadania stojące przed ekologią.	● wyjaśnia związki między ekologią a innymi dziedzinami nauki, zwłaszcza ewolucjonizmem.
16. Organizm w środowisku	■ wskazuje na zależność organizmów od środowiska, ■ wskazuje przystosowania organizmów do życia w środowisku lądowym i wodnym.	■ wyjaśnia, co to są zasoby i czynniki środowiska, ■ definiuje pojęcie <i>czynnik ograniczający</i>.	● wyjaśnia pojęcie <i>nisza ekologiczna</i>, ● charakteryzuje nisze ekologiczne pospolitych gatunków roślin i zwierząt.	● podaje przykłady czynników ograniczających, jakie może zaobserwować w naturze, ● podaje najważniejsze czynniki ograniczające życie w wodzie i na lądzie i opisuje ich związek z budową i funkcjonowaniem wybranych organizmów wodnych i lądowych.
17. Przyjazne współzycie organizmów	■ wymienia nieantagonistyczne formy współzycia występujące między organizmami, ■ podaje przykłady współbiesiadnictwa, protokooperacji i symbiozy.	■ wyjaśnia, co to jest współbiesiadnictwo, protokooperacja i symbioza.	● charakteryzuje nieantagonistyczne formy współzycia występujące między organizmami.	● wskazuje różnice między nieantagonistycznymi formami współzycia organizmów.

18. Konkurencja	■ wskazuje przykłady konkurencji o zasoby środowiska.	■ wyjaśnia, co to jest konkurencja.	● omawia, na wybranym przez siebie przykładzie, zjawisko konkurencji.	● wyjaśnia wpływ konkurencji na rozwój osobnika i gatunku.
19. Zjadający i zjadani	■ wyjaśnia, czym jest drapieżnictwo, ■ wskazuje przystosowania w budowie organizmów do drapieżnego trybu życia, ■ opisuje na przykładach, przystosowania ofiar do obrony przed drapieżnikiem.	■ określa, na czym polega istota drapieżnictwa.	● opisuje przykłady drapieżnictwa, ● uzasadnia, dlaczego drapieżnictwo ma korzystny wpływ na populację ofiar.	● wyjaśnia wzajemny wpływ populacji drapieżnika i populacji ofiar, ● wyjaśnia tożsamość związków: zjadane rośliny–roślinożerca i zjadane zwierzęta–mięsożerca.
20. Ofiary kontra drapieżniki	■ opisuje na wybranym przykładzie przystosowania organizmu do drapieżnego trybu życia.	■ opisuje na wybranym przykładzie przystosowania organizmu do obrony przed drapieżnikiem.	● wymienia różnice w przystosowaniach do zdobywania pokarmu między drapieżnikami właściwymi, pasożytami i roślinożercami.	● wymienia różnice w przystosowaniach do obrony przed atakiem i zjedzeniem między ofiarami drapieżników właściwych, żywicielami pasożytów i roślinami.

21. Łańcuch pokarmowy i piramida ekologiczna	■ nazywa poszczególne ogniwa łańcucha pokarmowego, ■ podaje przykłady łańcuchów pokarmowych w różnych układach przyrodniczych.	■ wyjaśnia, dlaczego podstawę piramidy pokarmowej tworzą liczne osobniki, ■ podaje definicję ekosystemu, biotopu, biocenozy wraz z przykładami, ■ wskazuje różnice między łańcuchem pokarmowym a siecią pokarmową, podaje przykłady.	● objaśnia, dlaczego łańcuch pokarmowy składa się z ograniczonej liczby ogniw, ● uzasadnia, dlaczego ekosystem o bogatej sieci pokarmowej jest trwalszy od tego, w którym występują proste zależności pokarmowe,	● postępując się przykładami, tworzy piramidy pokarmowe i wyjaśnia, co przedstawiają, ● objaśnia, co oznaczają pojęcia: <i>obieg materii i przepływ energii</i> i ilustruje swą wypowiedź przykładami.
22. Konsekwencje krążenia materii i przepływu energii	■ objaśnia istotę krążenia materii, ■ wyjaśnia, dlaczego mięsożercy są najczęściej więksi od swych ofiar, ■ uzasadnia konieczność segregacji śmieci i konieczność specjalnego postępowania z odpadami toksycznymi.	■ zwraca uwagę na straty energii na każdym ogniwie łańcucha pokarmowego, ■ opisuje i objaśnia schemat krążenia węgla ze wskazaniem na zakłócenia tych procesów wywołane gospodarką człowieka.	● wyjaśnia na przykładzie piramidy ekologicznej, dlaczego w naturze spotykamy nielicznych mięsożerców, wielu roślinożerców i olbrzymie bogactwo roślin, ● objaśnia, w jaki sposób toksyny z odpadów trafiają do łańcuchów pokarmowych, kumulują się w następujących po sobie ogniwach łańcuchów, włączają w obieg materii.	● wyjaśnia, na czym polega zjawisko ocieplania się klimatu i jakie mogą być skutki tego zjawiska.

23. Zmiany w środowisku zależą także od naszej aktywności	■ uzasadnia konieczność segregowania odpadów w gospodarstwie domowym, ■ uzasadnia konieczność specjalnego postępowania ze zużytymi bateriami, świetłówkami i przeterminowanymi lekami, ■ proponuje działania ograniczające zużycie wody i energii elektrycznej.	■ wyjaśnia, co to są odnawialne i nieodnawialne zasoby środowiska, ■ wskazuje możliwości wytwarzania mniejszej ilości odpadów w gospodarstwach domowych.	● podaje argumenty za budową i przeciw budowie elektrowni atomowych, ● wskazuje problemy związane ze składowaniem i utylizacją odpadów komunalnych.	● wskazuje możliwości odzyskania odpadów i oczyszczania ścieków, ● podaje możliwości pozyskiwania nowych źródeł energii.
24. Dowody ewolucji organizmów	■ wskazuje bezpośrednie dowody ewolucji, ■ wyjaśnia, co to są skamieniałości.	■ wyjaśnia, co to jest ewolucja, ■ podaje przykłady pośrednich dowodów ewolucji.	● wskazuje, na wybranych przykładach, różnice między bezpośrednimi i pośrednimi dowodami ewolucji.	● uzasadnia, dlaczego organizmy żyjące na Ziemi są ze sobą w pewnym stopniu spokrewnione, ● charakteryzuje, na wybranych przykładach, formy przejściowe i relikty.
25. Założenia a teorii ewolucji	■ wymienia nazwisko twórcy teorii ewolucji.	■ wymienia czynniki ewolucji i podaje ich charakterystykę.	● wyjaśnia, na czym polega działanie doboru naturalnego.	● charakteryzuje przyczyny powstawania nowych gatunków.
26. Pochodzenie człowieka	■ wskazuje cechy łączące człowieka ze światem zwierząt, ■ wyróżnia swoiste cechy ludzkie.	■ określa stanowisko człowieka w przyrodzie.	● uzasadnia powstanie odmiany białej, żółtej i czarnej w obrębie gatunku <i>Homo sapiens</i>.	● podaje krótką charakterystykę przodków człowieka rozumnego, ● wskazuje główne kierunki rozprzestrzeniania się rodzaju <i>Homo</i> z Afryki.